

СССР

„ВОПРОСЫ ЛИТЕРАТУРЫ“ 1979, кн. 11

Не е възможно да се обхване цялото съдържание на кн. 11/1979 г. на сп. „Вопросы литературы“, орган на Института за световна литература „Максим Горки“ и Съюза на съветските писатели, защото стремежът да се представи литературоведската мисъл в целия ѝ изследователски диапазон характеризира облика на списанието. Затова ще се спрем само на някои статии, които според нас представляват особен интерес. Разбира се, това не намалява достойнствата на другите работи, които по необходимост остават извън този обзор — статиите „Идеологическата борба и изкуството“ на В. Дмитриев, „Старинен, но съвременен жанр“ на А. Нинов, „Човекът и природата в лириката на Есенин“ на И. Евентов, „Предан безкористно, до святост... (Естетическите възгледи на М. Налбандян)“ на Е. Джрбашян, както и на крайно интересната публикация „Към творческата биография на Н. Заболошки“ от Никита Заболочки и др.

Първата статия, на която ще се спрем по-обстойно, е „За цял живот“ (Бележки за романа на К. Симонов „Тъй нареченият личен живот“) от Л. Лазарев. Интересът ни към нея е предизвикан от няколко обстоятелства: първо, творчеството на Константин Симонов е широко популярно и у нас (както впрочем и в много други страни); второ, Л. Лазарев е един от най-добрите познавачи на съветската литература за Великата отечествена война — един от върховете в която е именно творчеството на Симонов. . . И, трето, не може би най-важно — наблюденията на критика върху сходството и разликите между „Тъй нареченият личен живот“ и трилогията „Живи и мъртви“ представляват съществен интерес при изучаването на съвременния роман и будят асоциации с типологически сходни явления в нашата литература.

Нека веднага подчертаем — статията на Л. Лазарев няма жанрологичен характер, в нея тези въпроси не са поставени на преден план, а съществуват някак „разтворени“ в цялостното критическо (и донякъде биографическо) изследване. Но самата природа на „материала“ му налага да обърне особено внимание на някои проблеми, актуални — и нерядко обсъждани — и за българската съв-

ременна белетристика. Съвсем конспективно изложени, ето основните от тях:

Романът „Тъй нареченият личен живот“ възниква от цикъл повести — първоначално самостоятелни. Това ни припомня модния до преди няколко години — но останал недоизследван — въпрос за ролята на цикъла разкази (resp. повести) в развитието на романа. Специален интерес представлява преработката, която са претърпели първите повести (писани по-рано) при интегрирането им в романовата цялост.

Още по-интересна е съпоставката между трилогията „Живи и мъртви“ и „Тъй нареченият личен живот“ по отношение на епическата обхванатост, статута на личността и пр. въпроси на поетиката на романа и промените в нея през последните десетилетия. Тези въпроси в същност са добре изследвани у нас (да споменем само „Съвременният български роман“ на Боян Ничев), но наличието на аналогични развойни процеси в съветската литература подсказва перспективността на типологическото изучаване на развитието на социалистическите литератури.

И най-накрая нека отбележим и проблема за „симбиозата“ на документалното начало и белетристичната фикция — особено нагледна в „Тъй нареченият личен живот“, — който рядко е привличал вниманието на нашите литературоведи, въпреки че съвременната ни проза все по-определено подсказва важноста му (например творчеството на Костадин Кюломов).

Безспорен интерес представлява и статията на Я. Левкович „Борис Викторович Томашевски“, макар да има предимно популяризаторски характер. В нея авторът проследява детайлно жизнения и творческия път на видния съветски литературовед. Обстойно са разгледани трудовете на Томашевски в областта на стихознанието, на поетиката и стилистиката, на текстологията и пушкинознанието. Не е необходимо — нито пък е възможно — да анализираме тут научните достижения на Б. В. Томашевски, за да разберем колко важни и актуални и с днешна дата проблеми повдигат те. Но статията на Я. Левкович почти не си поставя по-големи цели от запознаването на читателя с литературоведското наследство на Томашевски. Затова ред важни проблеми — като отношението на учения към т. нар. „формален метод“, неговият принос в изучаването на руския

стих, тясно свързан с въпроса за статистическите методи и тяхното доразвитие в наше време, постановката на Томашевски за националната специфика на поезията по силата на използвания от нея „материал“ — езика, изследванията му в областта на стилистиката и историческата поезика и др. остават маркирани, но не и разгледани изцяло (последното въпреки едва ли е възможно в една журналидна публикация). Същото може да се каже и за заслугите на учения в областта на пушкинотезиса, където по-обстойно са разкрити откритията на Б. В. Томашевски в текстологията и подготовката на различни Пушкинови издания, отколкото собствено литературно-историческите му изследвания. Но надали можем да имаме по-големи претенции към една кратка статия, която добре изпълнява основната си задача — да очертае в общи линии многостранната научна дейност на видния литературовед.

Статията на И. Тертерян „Общност на естетическата цел. (Латиноамериканският роман и развитието на художествената форма)“ си поставя задачата да разгледа нахумялата напоследък латиноамериканска проза (в частност — романа) с оглед на жанрово-трансформационните процеси и новаторската им поезика. Тертерян разглежда в същност само няколко аспекта, които се открояват най-ярко като подчертано нова дума в развитието на жанра: метафоричното значение, което придобиват отделни мотиви, образи или епизоди; симултантният монтаж на събития, разделени чувствително в пространствено или временно отношение; въвеждането на литературни реминисценции, предизвикващи у читателя определени асоциации; новата трактовка на някои митологични схеми; полифоничността на романното слово, разбирана в случая не като общ жанров признак (Бахтин), а като особено „многогласие“, получено в резултат на смелото сближаване на далечни разговори и писмени стилове и т. н. Както се вижда, това са въпроси, които неведнъж са били обсъждани; но съществено постижение на автора е, че той не само е успял да ги разгледа и „онагледа“ с най-подходящите примери поотделно, а и да разкрие комплексното им въздействие с оглед създаването на нова романа форма. Интересен е и белгийският паралел с търсенията на френския „нов роман“, показващ колко радикално могат да бъдат преосмислени в идейно-съдържателно отношение близки помежду си опити и формални експерименти.

Статията на Д. Наливайко „Жанрово-стиловата система на литературата на Възраждането“ се откроява с подчертано новаторския си характер. Това е успешен опит да се разгледа жанрово-стиловата система на литературата на класическия европейски ренесанс (с интересни паралели с източноевропейските литератури) в нейната динамика и противоречивост — като синкретично единство на бъдещите литературни направления. Авторът доказва убедително, че общоразпрост-

ранените представи за литературата на Възраждането като „единен поток“ са доста прилизителни; анализира Ренесанса като синтез на античното и средновековното изкуство и същевременно — като синкретично единство на бъдещата литература, за да стигне до следния извод: „... като цялостен масив литературата на Възраждането изглежда само отдалеч, в действителност нейното единство е несводимо към един определен стил на епохата, то се проявява в комплекса от твърде различни, но взаимосвързани вътрешни стилове и форми.“ Трябва специално да се подчертае и специфичността на художествените течения в литературата на Възраждането. Те са възникнали на обща идеологическа основа, а именно хуманизма, но при това произтичат от определена художествено-стилова традиция, явяваща се в същото време исторически формираща се тип творчество — класическо, средновековно-фолклорно, реалистическо и т. н.“ (с. 174, 175). Богато аргументираното разгръщане на този тезис ни убеждава не само в правотата на Д. Наливайко, но и в необходимостта от по-нататъшно задълбочено изучаване на литературата на Възраждането в светлината на тази постановка.

Х. Б.

Б Е Л Г И Я

„MARGINALES“, бр. 190—191 (октомври—ноември 1979), Брюксел

Двумесечното списание „Маржинал“, едно от най-живите и актуални литературни списания в Белгия, навършва с броя за октомври—ноември 1979 г. своята тридесет и четвърта годишнина. Основано от Пиер-Луи де Мюйзер и Жозеф Бракопс, то има за сегашен директор видния поет и академик Алберт Егеспарс. На „Маржинал“ сътрудничат най-изтъкнатите днес белгийски писатели и тяхното активно участие в този орган на белгийската литературна мисъл създава от „Маржинал“ едно интересно и четивно списание, което дава облика на съвременната белгийска литература на френски език.

По съдържание „Маржинал“ е твърде разнообразно; то обхваща под различни рубрики всички видове литературни текстове: новели, стихотворения, очерци, литературна критика, рецензии. Всеки раздел на списанието представя интерес и задържа вниманието на читателя със съответния материал.

Бр. 190—191 за октомври—ноември (1979), който имаме пред себе си, ни предлага един съгъстен критически очерк за писателя Жан Ре, чиято авторство на очерка Фернан Верезен изтъква като един извънредно пестелив и изряден със своя творчески почерк писател. „Трудността е голяма, казва Фернан Верезен, за един писател, обзет от съблазън да пише, и то добре да пише, както това пожелавал Жан Ре.“ Верезен съпровожда критически

си бележки върху изразните средства на Жан Ре с подходящи цитати из книгите му („Гра-дът на неопосумия страх“, „Книга на фан-томите“).

Интересни като стих и форма са двете оди на талантливия и извънредно плодовит поет, прозаик и критик Юбер Жюен. Кратката съдър-жателна статия на Жан-Пол Клее ни връща към спомена за писателя Максим Александър (1899—1976). Да се очертае накратко последният не е лесно, казва Клее. Човекът Мак-сим Александър бе изненадващ, една експло-зивна смес от искреност, чистота, противоречия! Роден близо до Страсбург в края на миналия век, той преминава през своя дълъг живот към най-франсисански католицизъм (насярен от Пол Клодел), към един тотален сюрреализъм, посещавайки ежедневно в те-чение на десет години в Париж Андре Брю-тон, Арагон, Салвадор Дали и компанията... Александър бе единственият елзаски, по-точено ренански сюрреалист с една любов към немския език, на който език той дебютира в литературата, с любов също към немските ро-манции. Максим Александър страдаше от своя „биллингвизъм“, обратно на един Рене Шкеле, особено на един Иван Гол, които го овладяваха великолепно. Скитник по дух, Александър признава на едно място, че е смен-ил 33 местожителства. Последното му место-жителство според собствените му признания егробното Розхайм (Долнореймска област)... Максим Александър, казва Жан-Пол Клее, си служеше с един кристален френски език, по-близък до класическия език, отколкото до „безпорядъчния“ сюрреалистичен. В 1975 г. излезе скромен сборник със статии, очерци и бележки на приятели за Максим Александър. Към краткия очерк на Клее в същия брой на списанието са поместени няколко стихо-творения, както и фрагменти из „Дневник“ (1951—1975) от Максим Александър.

Привличат вниманието на читателя публи-куваните в този брой стихотворения на един от крупните съвременни белгийски поети на френски език Роберт Вивие, които преди няколко години заедно със съпругата си го-стуват на нашите писатели в техния варненски почивен дом. С интерес се четат очеркът на Жак Ляпоаж за пребиваването на Пабло Пикасо в Антиб, Южна Франция. Очеркът съдържа интересни сведения за един творчески момент от делото на Пикасо, когато големият ху-дожник създава един „бронз“, „Човекът с овена“, „Война и мир“, едно от най-значител-ните произведения на автора на „Гуерника“.

Под наслов „Една метафизика на злото“ видният белгийски романист и критик Марсел Лобе публикува фрагмент от „Камъкът и хлябът“, който почва със следния пасаж: „В „Пламъкът на небето“ аз коментирах „серистите“ творби на Жорж Батай, на Жан Жене, на Пиер Клосовски и на други „луци-фериани“, подновяващи мита за Прометей. Трябва ли да се отиде по-нататък в изслед-ването на палещите зони? Мечтая за един

Алигиери на завършващия ХХ в., който да се взре с орлово око в писанията на нашите съвременници, за да извади оттам една наука на злото с метафизично измерение.“

Нека отбележим и хубаво написаната ста-тия на Жан Пиерар, озаглавена „Андре Стил, израз на пролетарската шедност“. Пиерар почва съдържателната си статия, като цитира най-новите романи на Андре Стил „Прия-телят в огледалото“ и „Бог е едно дете“, „два от последните романи на Андре Стил — пише белгийският критик, — които ни въвеждат съв-местно в едновременно горещия и трагичен свят на работническата среда. От тази среда изхожда — казва Пиерар — самият Андре Стил. Роден в 1921 г. в Ерни, при Дьонен, индустри-ален център, който до неотдавна е бил в сър-цето на политическата актуалност и който не изглежда готов да споти своя гняв, Андре Стил е преминал всички стъпала на живота, за да заеме място между днешните крупни френски романисти. След като е бил дълго време неизвестен, по-скоро бихме рекли, от-страняван поради политическите си aspira-ции, той получава най-сетне в 1967 г. „По-пулистката награда“ за целокупното си твор-чество, а през март 1977 г. е избран за член на академията Гонкур.“

„Никои по-добре от него — заявява Жан Пиерар — не е описал толкова правдиво, искрено и вълнуващо живота на трудещите се. Неговият талант, където се смесват нежност и ирония, ни кара да участвуваме активно във всекидневния труд на социалната класа, с която той дели от годините на своето дет-ство и на своята младост суровата битка, която всички знаем и която далеч не е към своя край.“ И белгийският автор, като ни раз-крива творчеството на френския писател, цитирайки някои заглавия на книгите му, като „Последният влак“, „Думата „миноер“, другарю“, сборника с новели „Болка“, цити-рания вече роман „Приятелят в огледалото“, резюмира по следния начин: „син на работ-ническо семейство от миньорския и металур-гичен Север, журналист в „Юманите“, автор на двадесетина книги за двадесет години, драматически изяви във „Франс Кюлтюр“. Андре Стил е заради трезвостта и яркостта на своя творчески почерк, в който долавяме дискретност и чувствителност, не само романист но и топъл поет на интимността, поет на ро-мана, бихме могли да кажем.

Една кратка хроника ни съобщава за едно високо отличие на видния пост-академик и отличен испанист Едмон Вандеркамен, на когото е била присъдена от XIII международно биенале в Кнок, състояло се между 30 август и 3 септември 1979 г. Голямата награда за поезия, чинто лауреати досега са крупните поети Сен-Джон Перс, Гюла Илиеш, Торга, Рипос, Октавио Пас, Едмон Вандеркамен е между особено изтъкнатите съвременни бел-гийски поети на френски език, автор на зна-чителен брой стихосбирки и преводи от ис-пански, член на Белгийската академия за

френски език. През 1958 г. сп. „Маржинал“ посвети на Вандеркамен специален брой при сътрудничеството на петдесетина френски, испански, италиански и латиноамерикански поети.

Иска отбележим накрая статията на известния белгийски италианист Ван Нюфел за Джани Монтаня, допринесъл с дългогодишната си университетска дейност в Брюксел и други белгийски градове за установяване на плодотворни интелектуални и културни връзки между италиански и белгийски писатели и труженици на перото; също и хрони-

ката на симпатичния Жил Нело, прозаик и критик, автор на внушителен труд върху европейския исторически роман, за „Фернан Громеленк или Театър на Пароксизма“, есе от Жанин Мулен. Жил Нело ни запознава с интересния труд на известната белгийска писателка, която ни дава в ярки черти творческия образ на бележития белгийски драматург, чиято комедии (като „Великолепният рогоносец“) са в репертоара на много европейски и други театри.

Н. Д.